

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ГУМАНІТАРНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА АНГЛІЙСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ ТА МЕТОДИКИ
ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ**

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

**РОЗВИТОК ЕКСПРЕСИВНО-КОМУНІКАТИВНИХ УМІНЬ
МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ
У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ**

Спеціальність «014 Середня освіта (Мова і література (англійська))»

ОС – магістр

Виконавець: Завидовська Д.С.
студентка 2-го курсу,
групи СО МЛ(А)-2 (М)

_____
(підпис)

Науковий керівник:
канд. пед. наук, доц. Бопко І.З.

_____
(підпис)

Робота допускається до захисту:
Зав. кафедрою:
д. пед. наук, доц. Теличко Н.В.

_____
(підпис)

«___» _____ 2020 р.

Мукачево – 2020

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ЕКСПРЕСИВНО-КОМУНІКАТИВНИХ УМІНЬ УЧИТЕЛЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ	7
1.1. Стан дослідження проблеми експресивно-комунікативних умінь учителя іноземної мови у психолого-педагогічній літературі.....	7
1.2. Сутність і структура експресивно-комунікативних умінь учителя іноземної мови.....	15
1.3. Характеристика етапів розвитку експресивно-комунікативних умінь майбутніх учителів іноземної мови	21
Висновки до першого розділу 1.....	37
РОЗДІЛ 2. ПРОЦЕС РОЗВИТКУ ЕКСПРЕСИВНО-КОМУНІКАТИВНИХ УМІНЬ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ.....	41
2.2.1. Інтеграція базових знань студентів щодо проблем професійно-педагогічного та іншомовного мовленнєвого спілкування.....	41
2.1. Активізація засобів ігрового моделювання ситуацій дидактичної емоційної взаємодії і драматизації способів вербальної та невербальної поведінки її учасників.....	55
Висновки до другого розділу.....	75
Висновки.....	77
Список використаних джерел	81

ВСТУП

Актуальність дослідження. Збільшення кількості зарубіжних контактів нашої держави, активізація процесів європейської та світової інтеграції суттєво підвищує значущість іноземних мов у системі освіти зростаючого покоління. Саме тому в умовах сьогодення, як наголошено в державних документах, зокрема в Законі України «Про освіту, Національній доктрині розвитку освіти в Україні у XXI столітті, великого значення набуває професійне викладання іноземних мов, пошук нових, більш досконалих підходів і технологій, які б призвели до стійких та ефективних результатів навчання.

Отже, стає очевидною актуальність проблеми формування педагогічного професіоналізму й артистизму вчителів іноземної мови. Це зумовлює необхідність посилення уваги до творчих, художньо-естетичних і мистецьких аспектів їхньої фахової підготовки.

Чільне місце посідає аспект розвитку в учителів іноземної мови експресивно-комунікативних умінь, оскільки вони суттєво впливають на розкриття творчого потенціалу вчителів як майстрів професійної діяльності з навчання учнів іноземної мови, що, у свою чергу, сприяє гуманізації сфери педагогічного та іншомовного мовленнєвого спілкування.

Зазначимо, що дослідженню актуальних питань фахової підготовки майбутніх учителів іноземної мови, спрямованої на формування в них професійно-педагогічної майстерності, творчості та іншомовної комунікативної компетентності, присвячені роботи В. Баркасі, О. Бердичівського, О. Бігич, С. Будака, О. Єлізової, Л. Захарової, М. Князян, Т. Корольової, Л. Михайлової,

С. Ніколаєвої, Л. Таланової, І. Татаріної, О. Ярмолович та ін.

Однак питання вияву сутності та складу експресивно-комунікативних умінь і педагогічних умов, які сприяють формуванню цих умінь у майбутніх учителів іноземної мови, до сьогодні не одержали належної уваги.

Отже, протиріччя між зростаючою потребою суспільства в педагогах, здатних до успішної іншомовної комунікативної діяльності, і недостатнім рівнем їхньої культури іншомовного спілкування, між необхідністю значного підвищення рівня педагогічного артистизму майбутніх учителів іноземної мови і недостатньою теоретичною та методичною розробленістю означеної проблеми зумовили вибір теми дослідження: –Розвиток експресивно- комунікативних умінь майбутніх учителів іноземної мови у процесі фахової підготовки.

Об’єкт дослідження – фахова підготовка майбутніх учителів іноземної мови у вищих закладах освіти.

Предмет дослідження – процес розвитку експресивно-комунікативних умінь майбутніх учителів іноземної мови впродовж фахової підготовки.

Мета дослідження – виявити й теоретично обґрунтувати педагогічні умови розвитку експресивно- комунікативних умінь майбутніх учителів іноземної мови у процесі їхньої фахової підготовки.

Завдання дослідження:

1. Уточнити й науково обґрунтувати сутність і структуру експресивно- комунікативних умінь учителя іноземної мови.

2. Виокремити етапи розвитку експресивно-комунікативних умінь майбутніх учителів іноземної мови.

3. Визначити критерії, показники й охарактеризувати рівні вияву

експресивно-комунікативних умінь майбутніх учителів іноземної мови.

4. Виявити й науково обґрунтувати педагогічні умови розвитку експресивно-комунікативних умінь майбутніх учителів іноземної мови.

Методологічними засадами дослідження виступили провідні положення наукової теорії пізнання щодо єдності пізнання, діяльності й спілкування особистості, їх соціальної природи; особистості як сукупності всіх суспільних відносин; єдності мови, мовлення та свідомості особистості. Конкретна методологія ґрунтувалася на ідеях системного підходу як засобу всебічного й багаторівневого аналізу педагогічних явищ і процесів; розвитку й саморозвитку як механізмів оволодіння особистістю функціями професійної ролі.

Методи дослідження – теоретичні: аналіз і узагальнення наукової, навчально-методичної та інструктивно-методичної літератури з проблем вдосконалення вищої педагогічної освіти й професійної підготовки вчителів іноземних мов, удосконалення їхньої загальнопедагогічної та спеціальної предметної підготовки, вивчення документації вищих навчальних закладів; конкретизація сутності функцій педагогічного спілкування вчителя іноземної мови, схематизація структури його експресивно-комунікативних умінь як учасника, диспетчера й менеджера іншомовної мовленнєвої діяльності; моделювання й порівняння ефективності організації традиційної та експериментальної моделей фахової підготовки з розвитку експресивно-комунікативних умінь майбутніх учителів іноземної мови;

емпіричні: цілеспрямоване спостереження та аналіз продуктів професійної діяльності й спілкування вчителів іноземної мови з метою з'ясування структури їхніх експресивно-комунікативних умінь; анкетування та інтерв'ювання викладачів психолого-

педагогічних і спеціальних дисциплін щодо способів розвитку експресивно-комунікативних умінь майбутніх учителів іноземної мови; бесіда та тестування студентів з метою визначення рівня володіння ними провідними функціями педагогічного спілкування й діяльності.

Практична значущість дослідження: Матеріали дослідження знайшли практичне застосування в оновленому змісті психолого-педагогічних дисциплін (—Педагогіка, —Психологія, —Основи педагогічної майстерності, —Методика викладання іноземних мов, —Методика виховної роботи в школі), в активізації форм організації навчально-професійної діяльності студентів під час проходження ними мовленнєвої і педагогічної практики, а також у розробці й апробації спецкурсу —Педагогічний артистизм учителя іноземної мови.

Публікації. Основні положення та результати дослідження опубліковано в 2 статтях, із них 1 — у студентському науковому віснику, одна — у міжнародному виданні.

Структура та обсяг роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до них, загальних висновків, списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи 86 сторінок.

ВИСНОВКИ

Дефіцит у висококваліфікованих і конкурентоспроможних на національному і європейському ринках освітніх послуг педагогічних кадрів на теперішній час постає як одна з найбільш актуальних проблем. Зумовлюється це тим, що у зв'язку з кардинальними змінами організаційно-економічних та соціально-психологічних умов професійної діяльності освітян, сьогодні на передній план висуваються вимоги до вияву таких їх якостей, як ділова ініціатива, інноваційність мислення, всебічна предметна, комунікативна компетентність, творчий підхід, здатність створювати обстановку психологічного комфорту,

викликати симпатію і довіру, позитивно впливати на тих, хто їх оточує. Все це зумовлює гостру необхідність в інноватизації змісту й технологій професійної підготовки майбутніх учителів, особливо в аспекті розвитку в них експресивно-комунікативних умінь, оскільки вони здебільшого зумовлюють успіх у досягненні педагогами вершин професіоналізму та максимальної ефективності педагогічної діяльності.

Теоретичний аналіз психолого-педагогічної літератури засвідчив, що феномен експресивно-комунікативних умінь учителя іноземної мови почав інтенсивно досліджуватися вченими переважно наприкінці ХХ століття, зокрема в контексті питань, пов'язаних з гуманізацією його педагогічного спілкування й удосконаленням культури іншомовної мовленнєвої діяльності, а також підвищення рівнів володіння педагогічною майстерністю, риторикою й артистизмом. Як результат, питання організації фахової підготовки майбутніх учителів іноземної мови, спрямованої на оволодіння ними експресивно-комунікативними вміннями, досить рідко ставали предметом спеціального науково-педагогічного аналізу, вивчалися лише принагідно й досить часто безсистемно.

У роботі доведено правомірність виокремлення експресивно-комунікативних умінь як складової педагогічного артистизму й професіоналізму вчителя іноземної мови. Автором виявлено й науково обґрунтовано педагогічні умови, що забезпечують ефективність розвитку експресивно-комунікативних умінь майбутніх учителів іноземної мови у процесі фахової підготовки.

1. Експресивно-комунікативні вміння майбутніх учителів іноземної мови

– це засвоєні ними способи виконання специфічних професійно-педагогічних дій для забезпечення ефективної дидактичної емоційної взаємодії (іншомовної мовленнєвої діяльності, вербальної та

невербальної поведінки) з учнями у процесі їхнього навчання іноземної мови шляхом адекватного використання різноманітних засобів виразності й функцій педагогічного артистизму під час самопрезентації, відтворення творчого самопочуття та передавання учням необхідних ідей, психологічних станів, емоцій, настроїв, думок, відчуттів, ціннісних орієнтацій.

2. У структурі експресивно-комунікативних умінь учителя іноземної мови виокремлено такі блоки:

– уміння досягати ефекту привабливості зовнішнього вигляду та чарівності внутрішнього світу своєї особистості (яскравість, акуратність зовнішнього вигляду; пластична зображальність (наявність мімічних та пантомімічних емоційно-естетичних рухів); доброзичливість, здатність завойовувати симпатію та довіру аудиторії);

– уміння досягати ефекту художньо-естетичної виразності іншомовного мовлення та риторичної компетенції (багатство словника, динамічність (різновиди лексики), емоційність (упевненість, сила впливу) мовлення; мелодійність, широкий діапазон інтонування, естетична привабливість голосу

(ясність і чистота дикції, милозвучність; образність і метафоричність мовлення);

– уміння досягати ефекту позитивного емоційного тону педагогічного спілкування та артистизму в керуванні справленими враженнями (легкість у встановленні контакту; енергійність, здатність захоплювати своїми думками, почуттями, навіювати; адекватність вираження свого ставлення до фактів, явищ, подій реальної дійсності й передачі учням необхідного настрою, емоцій, психологічних станів тощо).

3. Розвиток експресивно-комунікативних умінь майбутніх

учителів іноземної мови є процесом закономірної зміни в часі способів виконання ними професійно-педагогічних дій щодо ефективного використання різних засобів виразності під час здійснення актів дидактичної емоційної взаємодії (презентації та передавання учням необхідних психологічних станів, емоцій, настроїв, думок, відчуттів) шляхом їх кількісних, якісних і структурних перетворень – від нижчого до вищого рівнів вияву за висхідною лінією руху (становлення, зміцнення й удосконалення), заснованим на спеціально організованій і свідомо контрольованій навчально-професійній діяльності, що передбачає активну інтелектуально-мовленнєву, репродуктивну, емоційну й пошуково-творчу взаємодію суб'єктів навчання фахових дисциплін. У процесі розвитку експресивно-комунікативних умінь майбутніх учителів іноземної мови під час їхньої фахової підготовки виокремлено три основні етапи: теоретичний (орієнтовний), теоретико-практичний (навчально-професійний) і практичний (професійно-педагогічний).

4. Розвиток експресивно-комунікативних умінь – це об'єктивний процес послідовного включення майбутніх учителів іноземної мови під час фахової підготовки до різних видів діяльності, які зумовлюють пристосування майбутніх учителів до оволодіння професійною роллю актора особливого – педагогічного – театру, тобто роллю учасника й партнера з іншомовної мовленнєвої діяльності, а також диспетчера й менеджера педагогічного спілкування, здатного за допомогою цілеспрямованого використання функцій педагогічного артистизму і різноманітних виразних засобів (зовнішньої й внутрішньої експресії), а також знання сюжетно-рольового репертуару різних функціональних позицій (товариш, друг, освітник, інформатор, консультант, оратор, інструктор, тренер, фасилітатор, моралізатор, порадник, організатор, експерт, вихователь, кумир і т. ін.), створювати позитивний морально-психологічний контакт і відповідну дидактичну емоційну взаємодію з

учнями, досягаючи гармонізації освітнього простору.

5. Виділення рівнів розвитку комунікативно-експресивних умінь майбутніх учителів іноземної мови ґрунтувалося на сукупності критеріїв: послідовності виконання засвоєних способів дій, їх узагальненості, насиченості засобами виразності іншомовного педагогічного спілкування. З урахуванням рівневого підходу і запропонованих критеріїв було виокремлено шість рівнів вияву експресивно-комунікативних умінь майбутніх учителів іноземної мови: оптимальний, високий, достатній, середній, низький і незадовільний.

6. Ефективність розвитку експресивно-комунікативних умінь майбутніх учителів іноземної мови у процесі фахової підготовки забезпечувалася реалізацією сукупності таких педагогічних умов: інтеграція базових знань з проблем професійно-педагогічного й іншомовного мовленнєвого спілкування; активізація засобів ігрового моделювання ситуацій дидактичної емоційної взаємодії й драматизації способів вербальної та невербальної поведінки її учасників; тренінг функцій педагогічного артистизму тих, хто навчається, під час виробничої практики та позааудиторної виховної роботи.

Виконана робота не вичерпує всіх аспектів проблем розвитку експресивно-комунікативних умінь майбутніх учителів іноземної мови. Перспективу подальших досліджень вбачаємо в розробці цілісної системи формування педагогічного артистизму та професіоналізму майбутніх учителів іноземної мови.

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>